

The second stage (in the med of twentieth century) contributed to the acmeology place identification in the system of sciences, focusing on the study of ages and phases in individual life as an individual and personality, in the following order: pedology, yuvenology, acmeology, gerontology.

The third stage (in the 70th years of the twentieth century) examined the reality not only as a human pattern reflection of objective reality but within frames of the creative activity improvement.

There were stages of acmeology development as a scientific direction determined. Also there were preconditions of acmeology formation in Ukraine analyzed.

The personality achieving of a acme level acme provides following "actions steps": self- laying on as value-sense existential creativity; self-appeal potentiation, self-mediation; self-determination; self-actualization; self-evaluation; self-appertseption; self-refer back. It is important to identify and examine the conditions and factors that determine physical education specialist's professional development and reaching him the personal «acme».

Key words: acmeology, historical background, stages of development, the philosophical aspect.

УДК 373.017.92:130.122

Катерина Десятник

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Духовність особистості: аксіологічний вимір

У статті відображено результати теоретичного аналізу наукових підходів щодо визначення феномену духовності підростаючої особистості в аксіологічному аспекті. Розкрито змістову сутність поняття «духовність» контексті філософії, соціології, психології, педагогіки. Виявлено, що у трактуваннях означеного поняття простежується значне тяжіння до категорії «цінності». Схарактеризовано сутність категорій: «цінності», «ціннісні орієнтації». До структури духовних цінностей віднесено: загальнолюдські, громадянські і суспільні цінності, національні цінності, сімейні (родинні), особистісні духовні цінності. Наголошується на тому, що аксіологічна складова духовності акумулює сформованість стійкої позитивної настанови, прагнень, орієнтирів щодо сприйняття, осмислення духовних цінностей, мотиваційної спрямованості особистості (наявність духовних ціннісних орієнтацій, духовних потреб); мотивація самовдосконалення (наявність духовного ідеалу); спрямованість на задоволення духовних потреб. У площині окреслених позицій зроблено висновок, що виховання духовності підростаючої особистості здійснюється за допомогою трансформації мотивів, ціннісних орієнтацій, потреб, настанов школярів.

Ключові слова: духовність, особистість, цінності, ціннісні орієнтації, духовні цінності, загальнолюдські цінності, духовний розвиток, виховання духовності.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема формування та становлення системи цінностей дітей і молоді набуває сьогодні загальнодержавного значення, адже рівень духовності й моралі, переконання, потреби сучасного підростаючого покоління забезпечують збереження духовного потенціалу нації, визначають незалежний, демократичний шлях розвитку держави в умовах інтеграції культур та глобалізації суспільства.

Саме тому перед сучасною педагогічною наукою стоїть проблема суттєвого оновлення духовних основ виховання підростаючого покоління, що є важливою запорукою суспільних перетворень, відродження і розвитку української культури, зміцнення державності, формування демократичного, духовно багатого суспільства.

Аналіз досліджень з цієї проблеми. Проблема цінностей науково обґрунтовується у філософсько-аксіологічному (В. Василенко, О. Дробницький, М. Каган, В. Касьян, І. Майзель, М. Попович, В. Тугаринова, В. Шинкарук), соціологічному (В. Водзінська, В. Ольшанський, В. Ядов), психологічному (Н. Антонова, І. Бех, М. Боришевський, О. Здравомислов, О. Киричук, І. Кон, Г. Костюк, О. Леонтєв, А. Маслоу, Е. Помиткін, К. Роджерс, М. Рокіч, Т. Ткачук, В. Франкл, Ш. Шварц,) та педагогічному аспектах (О. Алексюк, І. Зязюн, В. Білоусова, В. Галузинський, В. Гінецинський, М. Євтух, П. Ігнатенко, В. Кремень, М. Никандров, С. Ніколаєнко, В. Огнев'юк, О. Савченко, О. Сухомлинська, В. Ткаченко).

Зокрема, духовність як цінність є об'єктом дослідження Л. Буєвої, О. Вишневецького, Є. Ільєнкова, Л. Кагана, С. Кримського, В. Лекторського, М. Мамардашвілі, М. Нікандрова, Л. Олексюк, Ю. Пономарьова, Г. Шевченко та ін.

Проблемі виховання духовності, формуванню духовних цінностей дітей та молоді присвячені праці сучасних науковців: В. Долженко, О. Каташової, О. Кіян, Є. Костик, О. Плавуцької, С. Мукомел, Н. Пташнік та ін.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз наукових підходів щодо визначення феномену духовності підростаючої особистості в аксіологічному аспекті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Зауважимо, духовність як одна з найважливіших характеристик людини вивчається представниками різних наук: філософії, психології, педагогіки, соціології та ін., що зумовлює конкретизацію сутнісного змісту феномену духовності в контексті різних наукових підходів.

Так, в українському педагогічному словнику духовність визначається як «інтелектуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти «для інших». При цьому вона співвідноситься з людською потребою пізнання світу, себе, смислу і призначення свого життя. Людина духовна тією мірою, в якій вона задумується над цими поняттями і прагне знайти на них відповідь. Втрата духовності рівнозначна втраті людяності» [1, с. 106].

Звертаємо увагу на те, що у педагогічному енциклопедичному словнику «духовність» розглядається як поняття, що узагальнено відображає цінності (сенси) і відповідний їм досвід, які протилежні емпіричному («матеріальному», «природному») існуванню людини, чи принаймні відмінні від нього. При цьому духовність виявляється у зверненні людини до вищих цінностей, ідеалів, у свідомій цілеспрямованості до досконалості; відповідно одухотворення полягає в освоєнні вищих цінностей, у наближенні до ідеалу [7].

У наведених трактуваннях поняття «духовність», вочевидь, простежується значне тяжіння до категорії «цінності», що зумовлює необхідність докладніше зупинитися на її характеристиці.

Зауважимо, цінності – це значущість певних об'єктів (духовних явищ, предметів і речей реальної дійсності). Вони «передбачають вибір того чи іншого об'єкта, стан потреби, мети, які мають більш високе існування. Цінності допомагають суспільству й людині вирізняти добре і погане, ідеальний чи неминучий стан, істину чи хибність, ... суттєве чи несуттєве тощо» [3].

На думку І. Беґа, при визначенні цього поняття враховується його соціальна або психологічна природа. З соціальної позиції цінностями у філософії, етиці, естетиці, соціології вважається продукт конкретних історичних умов суспільного життя, специфічний набір і структура яких на кожному етапі розвитку суспільства сприяють трансформації соціальних норм та ідеалів у особистісні принципи життєдіяльності завдяки тому, що перетворюються у внутрішні спонуки поведінки особистості.

Із педагогічних позицій заслуговує уваги визначення цінностей, запропоноване А. Гусейновим і Р. Апресяном: «цінності – це значущі для людини об'єкти (матеріальні чи ідеальні). Тому у широкому значенні слова цінностями називаються узагальнені стійкі уявлення про щось як найкраще, що відповідає певним потребам, інтересам, намірам, цілям, планам людини (чи групи людей, суспільства)» [2, с. 228]. При цьому цінності утворюються у свідомості людини в процесі освоєння нею світу, коли вирішується, що для неї є найважливішим. У результаті виробляється ціннісне ставлення людини до світу, найближчого оточення і самого себе.

В аспекті дослідження заслуговує уваги позиція Л. Буєвої, яка акцентує увагу на тому, що при розкритті змісту поняття «духовність» необхідно визначити цінності, на основі яких вирішуються «смиложиттєві» проблеми, оскільки духовність – це проблема здобуття «смислу» (знання і цінностей), що особистісно переживається, акумульоване у відповідях на запитання: «хто я, навіщо я прийшов у цей світ, яке моє місце в ньому, який зміст мого життя, на основі яких цінностей я повинен зробити вибір свого життєвого шляху, визначити мету і зміст своєї діяльності, обрати засоби їх досягнення та оцінити її результати, за якими критеріям і як можливе вдосконалення моєї особистості, набуття духовної культури». За такого підходу духовність розглядається науковцем як певна якість людського буття, що інтегрує думку-знання і почуття-переживання з діями-поведінкою.

Конструктивним вважаємо підхід І. Степаненко до розгляду духовності як специфічно людської здатності ціннісно-смилового ставлення до світу (зовнішнього і внутрішнього у їх взаємозв'язку), здатності розрізняти, засвоювати й виробляти цінності та сенси, здійснювати їх інтеграцію і субординацію. При цьому духовність як інтегративне утворення, на думку дослідника, синтезує не психічні, а особистісні характеристики, оскільки її носієм є особистість, а не психіка чи свідомість [10, с. 20].

У контексті соціальної філософії духовність розглядається Н. Караульною як чинник самовизначення людини через самопізнання, самореалізацію людської особистості, оскільки є не лише певною ціннісною характеристикою людського буття, а й механізмом буття людини, який реалізується через елементи емоційно-вольової сфери. Причому життєвий світ складає безпосередню буттєвість людини, а вершиною буттєвості є духовність особистості, і соціуму зокрема.

На нашу думку, заслуговує уваги концепція духовності О. Зеліченка, яка базується на християнських цінностях: життя з Богом, у Богові, любов до Бога. Духовний світ, наголошує автор,

знаходиться на вищому щаблі ієрархії: фізичний світ неживої природи – світ живої природи (біосфера) – психічний світ (ноосфера) – духовний світ (спіріосфера). А духовність особистості проявляється через любов, творчість, пошук, розвиток, релігійність.

Подібною думки дотримується і О. Вишневський, акцентуючи: розуміння духовності повинно формуватися через ставлення людини до віри в Бога, до поняття душі в релігійному сенсі.

Натомість Ж. Юзвакне погоджується з ототожненням духовності лише з релігійністю або ж із високим рівнем інтелектуальності чи творчих здібностей: «віддана Богові людина, яка не проявляє реальної доброчинності, прагнення до самовдосконалення, навряд чи гідна звання духовно розвиненої. Талановитого науковця, що байдужий до краси або не здатний до співчуття, духовним назвати важко» [11, с. 5]. Відтак науковець вважає, що духовність – це складне гармонійне поєднання певних психічних та особистісних якостей людини, творча здатність до самореалізації й самовдосконалення, які сприяють успішному формуванню і реалізації потреби в цілеспрямованому пізнанні та ствердженні в її життєдіяльності істини, загальнолюдських етичних і естетичних цінностей, усвідомленню єдності себе та Всесвіту.

О. Климишин, досліджуючи психологічні особливості розвитку духовності старшокласників, поняття «духовність» розглядає як динамічну систему смислових утворень особистості, репрезентовану етичним, естетичним, інтелектуальним та екзистенційним змістом процесів відображення і конструювання дійсності, функційно представлену на інтрасуб'єктному, інтерсуб'єктному й метасуб'єктному рівнях. При цьому вона конкретизує функційно-психологічний зміст духовності як інтегративної властивості та автентичної ціннісно-смислової реальності.

На думку Л. Собчик, духовність – це вищий рівень самосвідомості людини й емоційно диференційованого ставлення до явищ оточуючого життя. Це поняття не можна підмінити високим інтелектом й ерудицією, адже духовність людини – це вміння вийти за межі вузько егоїстичного прагнення вижити, досягти успіху, захиститися від негараздів. Тобто духовність – це поняття, що містить у собі небайдуже ставлення до оточуючого світу, прагнення наповнити своє життя любов'ю до країни, природи, людей, до того, що не є інструментом реалізації прагматичної необхідності, спрямованість людини на інші, нематеріальні цінності.

Н. Чернуха трактує духовність як інтегративну характеристику особистості, домінантами якої є духовні потреби, емоційна сфера, творча художньо-естетична діяльність. Вочевидь, духовність розглядається як інтегративна якість особистості, що визначає її смисложиттєві цінності, які формують людяне в людині, її гуманістичну сутність.

В інтерпретації Г. Шевченко духовність також визначається як інтегративна особистісна якість, що виявляється у потребі жити, творити згідно з ідеалами істини, добра й краси, як показник рівня людських стосунків, почуттів, морально-естетичної та громадянської позиції, здатності до співчуття, співпереживання та милосердя. Отже, образно кажучи, духовність – це спосіб розбудови особистості, зустріч із самим собою – своєю душею, внутрішнім «Я»; вихід на вищі ціннісні інстанції формування, конструювання особистості та її менталітету, провідний фактор смислової гармонізації, поєднання образу Світу з моральними законами та Красою людських учинків.

На думку С. Тищенко, духовність особистості – це причетність її до світу в усіх його проявах, яка відображена в гуманістичних ідеях. Духовно розвинена людина – це людина, що ввібрала в себе цінності світу, породжені свідомістю людства у процесі історичного розвитку, людина, що ставиться до світу як особисто значущого об'єкта. При цьому науковець зазначає, що духовність – поняття багатоаспектне. Так, із позиції загальнолюдських цінностей, духовність є проголошенням Істини, Добра і Краси. З позиції змісту внутрішнього світу, духовність – це перевага в індивіда духовних, ідеальних цінностей над матеріальними. З урахуванням актуальних проблем конкретної особистості – це постійні роздуми над вічними проблемами життя. З психологічних позицій духовність розглядається як перевага вищих психічних функцій над нижчими, духовних потреб над матеріальними. Для педагога духовність постає в індивідуально-психологічному світлі, а показником духовності людини є діяльність, її вибір, зміст, співвідношення видів діяльності, результативність.

Слушним є виокремлення О. Оржеховською чотирьох ступенів визначення духовності. Зокрема, перший: духовність – це цінності людського серця, спрямовані на зовнішній світ. Характерно, що за її твердженням внутрішнє спрямоване на зовнішнє, а не навпаки, оскільки духовне життя завжди звернене до іншої людини і спрямоване проти власного егоїзму. Другий ступінь визначення: духовність – це розуміння власного смислу життя: духовна людина може відповісти на запитання: навіщо я взагалі потрібна на Землі? Якщо духовного життя немає, то немає і смислу життя. Третій ступінь: духовність – це особиста відповідь на вічні запитання: що є добро і зло, істина і краса... Кожна людина рано чи пізно знаходить відповідь на ці непрості запитання у відповідності зі своїми

внутрішніми переконаннями. Четвертий ступінь визначення духовності: духовність – це розуміння унікальності внутрішнього світу людини [6].

Щодо поняття «духовний розвиток» нам видається конструктивним підхід О. Коберника, за визначенням якого, – це процес і результат незворотних кількісних та якісних змін саме у ціннісно-орієнтаційній структурі індивіда; спрямованість, сталість та дієвість цінностей як вищої диспозиційної структури особистості; процес усвідомлення самого себе, свого минулого й теперішнього; пошук і знаходження в ієрархізованому ціннісному просторі варіанта смислу життя, врівноваження турботи про власне життя з трансцендентальним, ідеєю чи ідеалом, що переступає і перевищує межі життя; підпорядкування ідеалові, «оборону» честі, волі, віри, героїчної форми життя, боротьби в ім'я вищої форми буття; ідентифікація з етносом, нацією, державою. При цьому науковець вважає духовне становлення найвищим етапом розвитку особистості, що трансформує в собі і фізичний, і психічний, і соціальний розвиток. Індикатором духовного розвитку особистості слугує духовно-катарсична активність як особлива діяльність, предметом якої є її суб'єкт і яка спрямована на самопізнання, самооцінку, самооставлення, самовдосконалення.

У цьому ж контексті, за визначенням Е. Помиткіна, духовний розвиток є процесом свідомого самовдосконалення особистості, що спрямовує людину на підпорядкування свого природного та соціального «Я» вищим ідеалам, цінностям і смислам у руслі Краси, Добра й Істини, гармонізацію поведінки та способу життя, збагачення духовних надбань людства результатами власної діяльності [8; 9].

Важливого значення в духовному розвитку науковець надає підвищенню рівня свідомості як багаторівневого утворення і відповідно виділяє такі рівні свідомості: рівень егоцентричної обмеженості; сімейних (родинних) цінностей; суспільних, громадянських, національних цінностей; рівень загальнолюдських цінностей; рівень духовної свідомості (космічних чи буттєвих) цінностей. Водночас відзначається, що духовний рівень акумулює всі інші рівні. З розширенням власної свідомості людина стає незалежною від егоїзму, емоцій агресивності чи страху, інших вітальних інстинктів, які характерні для тваринного світу. При цьому любов (або, точніше, прихильність) людини лише до себе поступово трансформується у любов до всього Буття, що і є справжньою любов'ю до себе, а особисті турботи залишають місце піклуванню про інших.

Конструктивною є позиція Н. Чернухи щодо визначення духовного розвитку особистості як процесу індивідуально-особистісного залучення до духовної культури суспільства, оволодіння загальнолюдськими цінностями та соціокультурним досвідом людства у процесі духовно-практичної діяльності й самостійного творчого розвитку кожної людини.

Деякі уточнення щодо змісту досліджуваної дефініції вносить К. Фоменко, зауважуючи, що духовний розвиток особистості передбачає кількісні й якісні зміни у виборі моральних ідеалів, ціннісних орієнтацій, життєвих планів, які здійснюються в процесі зростання рівня самовдосконалення, самовиховання, самоактуалізації і самореалізації індивіда. Системоутворюючими складовими духовних якостей особистості, на її думку, є Істина, Добро, Краса, Віра, Надія, Любов, Софійність, Совість, Обов'язок, Співстраждання і Милосердя, які набуваються в процесі творчої духовної діяльності.

Аналогічної думки дотримується і Ж. Юзвак, розглядаючи розвиток духовності як процес позитивних кількісних та якісних змін у ціннісних орієнтаціях, досягнення цілісності й гармонії всіх її структурних характеристик. Це шлях від знання до розуміння, від емоцій до співчуття, від сприймання до творчості, від егоцентризму до гуманізму, космоцентризму. Духовний розвиток, зауважує науковець, здійснюється шляхом самопізнання та світопізнання, результатом якого є досягнення гармонії психічної царини, подолання відчуження від природи, соціуму, самого себе через усвідомлення їхньої всезагальної єдності [11].

Вищезазначене дає підстави зробити узагальнення, що «духовний розвиток» здебільшого визначається науковцями як процес незворотних кількісних і якісних змін у ціннісно-орієнтаційній структурі особистості шляхом самопізнання й світопізнання, усвідомлення себе як відповідального суб'єкта діяльності, результатом якого є духовна вихованість як досягнення гармонії інтелектуальної, потребнісної та емоційно-вольової сфер особистості.

Так, за визначенням Н. Юрдакі, Н. Долгої феномен «виховання духовності» близький за значенням до поняття «духовний розвиток», де виховання духовності особистості полягає в розвитку якостей толерантності, творчої активності, гнучкості й варіативності мислення, не примусового, а можливого (яке усвідомлює буття іншого як можливість власного буття), що характеризується діалогічністю, спрямованою на цілісність та духовну взаємодію між «Я» і «Ти» [5, с. 9].

Н. Долгая під поняттям «виховання духовності» розуміє процес становлення системи духовних цінностей особистості, що призводить до «включення» її внутрішніх механізмів саморозвитку. Зміст виховання духовності включає уявлення про такі абсолютні універсальні цінності, як про сенс життя: загальнонародовий, сім'ї, нації, конкретної людини.

Таким чином, проведений аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, різних підходів щодо трактування духовності і суміжних із ним понять, дає підстави розглядати *духовність як інтегративну якість особистості, що детермінується зовнішніми (соціальними) і внутрішніми (когнітивна, емоційна та волевові сфери психіки) чинниками, і виражається у світогляді, системі духовних цінностей, ідеалах, переконаннях, у визначенні смислу життя, у потребі самовдосконалення, пізнання світу, себе, інших людей та реалізується у процесі життєдіяльності.*

При цьому аксіологічна складова духовності включає духовні цінності та ціннісні орієнтації, що акумулюють: *найвищі загальнолюдські*, притаманні всім людям незалежно від раси, національності, освіти, соціального становища, місця проживання, мають першочергову життєву значущість, (істина, добро, краса, любов, милосердя, людяність, гідність, чесність, тощо); *громадянські і суспільні цінності*, які ґрунтуються на усвідомленні кожним індивідом своєї належності до суспільства, власного місця і ролі у житті країни, на дотриманні норм суспільного життя, законів України, Конституції, на відповідальності (людина – як головна цінність, рівність громадян, соціальна гармонія, права, свободи, обов'язки, відповідальність); *національні цінності*, котрі визначаються специфікою національної культури, духовною спільністю кожного народу, відображають менталітет, любов до рідної землі, її історії, духовної спадщини, до свого народу, Батьківщини, шану до видатних людей, героїв нації, прагнення до ідентифікації зі своїм етносом (нація, національна ідея, свідомість, патріотизм); *сімейні (родинні) цінності* – духовні і моральні закони існування сім'ї, досвід попередніх поколінь, шанування предків, взаємопідтримка, взаємодопомога, що забезпечує життєспроможність інституту сім'ї в житті нації, громади, зберігає її загальнолюдську цінність (кохання, рівноправність у сім'ї чоловіка і жінки, любов до дитини, пошана батька й матері, увага до менших, немічних); *особистісні духовні цінності*, які характеризують саму людину, визначають її особисті якості, світоглядні позиції, усвідомлення себе і свого місця в житті, прагнення до самотворення й гармонії з навколишнім світом (інтереси, погляди, переконання, ідеали, потреби особистості) [4].

Акцентуємо, що система стійких ставлень особистості до навколишнього світу і самої себе у формі фіксованих настанов на ті чи інші цінності матеріальної і духовної культури суспільства називається ціннісною орієнтацією. Існує думка [12], що ціннісні орієнтації особистості, узгоджуючись з ідеалом, формують ціннісну ієрархію життєвих цілей – віддалених, середніх і близьких, а також уявлення про норми поведінки як еталона.

Ми погоджуємося із твердженням науковців, що орієнтація синтезує в собі процес сприйняття особистістю цінностей суспільства, момент перетворення особистості на основі ідентифікації та самоідентифікації, а також включає самопроєктування діяльності на основі ставлення до себе, до інших, суспільства.

Зауважимо, духовні цінності стають ціннісними орієнтаціями, коли людина керується ними у своєму житті. Ціннісні орієнтації – сприйняття особистістю певних цінностей і визнання їх за цілі життя чи основні засоби досягнення таких цілей, що є важливим чинником, який регулює, детермінує мотивацію особистості та її поведінку. Ціннісні орієнтації – це своєрідний вибір особистістю тих чи інших цінностей: духовних чи антидуховних.

За такого підходу аксіологічний компонент є підґрунтя формування духовно розвинутої особистості, яка засвоїла загальнолюдські культурні цінності, має позитивну моральну позицію, що найбільше відповідає людині високої духовної культури, здатна обрати морально умотивовані форми самореалізації і самовираження у світі.

При цьому аксіологічний компонент духовності акумулює сформованість стійкої позитивної настанови, прагнень, орієнтирів щодо сприйняття, осмислення духовних цінностей, мотиваційної спрямованості особистості (наявність духовних ціннісних орієнтацій, духовних потреб); мотивація самовдосконалення (наявність духовного ідеалу); спрямованість на задоволення духовних потреб.

Основою діяльності людини, її внутрішнім спонукальним мотивом, як відомо, є потреби. Цей компонент структури духовності особистості включає формування потреб у сприйнятті, засвоєнні духовних цінностей, у їх створенні та утвердженні, потреби у духовному розвитку. До духовних потреб, зокрема, можна віднести такі, як потреба у пізнанні світу, себе, сенсу життя, прагнення істини (*пізнавальні*), у сприйманні та створенні краси, потреба в переживанні прекрасного, у спілкуванні з мистецтвом (*естетичні*), прагнення до вироблення моральних якостей і вмінь (*етичні*), потреба у добродійстві та ствердженні справедливості, у гармонізації взаємин людини і світу:

відношення людини до природи, до інших людей і до самої себе як частини природи і світу (*гуманістичні*), потреба в духовному самовдосконаленні тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У площині окреслених підходів правомірно стверджувати, що виховання духовності підростаючої особистості здійснюється за допомогою трансформації мотивів, ціннісних орієнтацій, потреб, настанов школярів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні й апробації методичного інструментарію формування духовності особистості молодшого школяра засобами цінностей сімейного виховання.

Джерела та література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Гусейнов А. А. Этика / А. А. Гусейнов, Р. Г. Апресян. – М. : Гардараки, 1998. – 326с.
3. Ерасов Б. С. Социальная культурология / Б. С. Ерасов. – М. : Аспект-Пресс, 1996. – 591 с.
4. Журба К. О. Виховання духовності в сучасній родині / К. О. Журба // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 4. – 60-67.
5. Йордакі Н. А. Методологічні засади виховання духовності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 “Соціальна філософія і філософія історії” / Н. А. Йордакі. – Х., 2003. – 18 с.
6. Оржеховська В. М. Духовність і здоров'я : навч.-метод. посіб. / В. М. Оржеховська. – К. : ПП Медіана, 2004. – 168 с.
7. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
8. Помиткін Е. О. Психологічні закономірності та механізми духовного розвитку дітей і молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психолог. наук : 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / Е. О. Помиткін. – К., 2009. – с. 44.
9. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості : монографія / Едуард Олександрович Помиткін. – К. : Наш час. – 2006. – 280 с.
10. Степаненко І. В. Духовність : філософські конструкції і соціокультурні репрезентації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософ. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / І. В. Степаненко. – К., 2004. – 32 с.
11. Юзвак Ж. Духовність : погляд психолога / Ж. Юзвак // Початкова школа. – 2000. – №3. – С. 5-7.
12. Ядов В. А. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / В. А. Ядов. – Л., 1979. – 193 с.

Referens

1. Honcharenko S. U. Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk / S. U. Honcharenko. – K. : Lybid', 1997. – 376 s.
2. Huseynov A. A. Этика / A. A. Huseynov, R. H. Apresyan. – M. : Hardaraky, 1998. – 326s.
3. Erasov B. S. Sotsyal'naya kul'turolohiya / B. S. Erasov. – M. : Aspekt-Press, 1996. – 591 s.
4. Zhurba K. O. Vykhovannya dukhovnosti v suchasniy rodyni / K. O. Zhurba // Pedahohika i psykholohiya. – 1998. – № 4. – 60-67.
5. Iordaki N. A. Metodolohichni zasady vykhovannya dukhovnosti : avtoref. dys. Na zdobuttya nauk. Stupenya kand. filosof. nauk: spets. 09.00.03 “Sotsial'na filosofiya i filosofiya istoriyi” / N. A. Iordaki. – Kh., 2003. – 18 s.
6. Orzhekhovs'ka V. M. Dukhovnist' i zdorov'ya : navch.-metod. posib. / V. M. Orzhekhovs'ka. – K. : PP Mediana, 2004. – 168 s.
7. Pedahohycheskyu entsyklopedycheskyu slovar' / hl. red. B. M. Bym-Bad. – M. : Bol'shaya Rosyyskaya entsyklopedyya, 2003. – 528 s.
8. Pomytkin E. O. Psykholohichni zakonomirnosti ta mekhanizmy dukhovnoho rozvytku ditey i molodi : avtoref. dys. Na zdobuttya nauk. stupenya d-ra psykholoh. nauk : 19.00.07 “Pedahohichna ta vikova psykholohiya” / E. O. Pomytkin. – K., 2009. – s. 44.
9. Pomytkin E. O. Psykholohiya dukhovnoho rozvytku osobystosti : monohrafiya / Eduard Oleksandrovykh Pomytkin. – K. : Nash chas. – 2006. – 280 s.
10. Stepanenko I. V. Dukhovnist' : filosof's'ki konstrukty i sotsiokul'turni reprezentatsiyi : atoref. dys. Na zdobuttya nauk. stupenya d-ra filosof. nauk : spets. 09.00.04 “Filosofs'ka antropolohiya, filosofiya kul'tury” / I. V. Stepanenko. – K., 2004. – 32 s.
11. Yuzvak Zh. Dukhovnist' : pohlyad psykholoha / Zh. Yuzvak // Pochatkova shkola. – 2000. – #3. – S. 5-7.
12. Yadov V. A. Samorehulyatsyya y prohnozyrovanye sotsial'noho povedenyua lychnosty / V. A. Yadov. – L., 1979. – 193 s.

Екатерина Десятник. Духовность личности: аксиологическое измерение. В статье отражены результаты теоретического анализ научных подходов к определению феномена духовности подрастающей личности в аксиологическом аспекте. Раскрыто содержательную сущность понятия «духовность» в контексте философии, социологии, психологии, педагогики. Выявлено, что в трактованиях определенного понятия прослеживается значительное тяготение к категории «ценности». Охарактеризовано сущность категорий: «ценности», «ценностные ориентации». К структуре духовных ценностей отнесены: общечеловеческие,

гражданские и общественные ценности, национальные ценности, семейные (родственные), личные духовные ценности. Отмечается, что аксиологическая составляющая духовности аккумулирует сформированность устойчивой положительной установки, стремлений, ориентиров относительно восприятия, осмысления духовных ценностей, мотивационной направленности личности (наличие духовных ценностных ориентаций, духовных потребностей); мотивация самосовершенствования (наличие духовного идеала); направленность на удовлетворение духовных потребностей. В плоскости определенных позиций сделан вывод, что воспитание духовности подрастающей личности осуществляется с помощью трансформации мотивов, ценностных ориентаций, потребностей, установок школьников.

Ключевые слова: духовность, личность, ценности, ценностные ориентации, духовные ценности, общечеловеческие ценности, духовное развитие, воспитание духовности.

Kateryna Desyatnyk. The spirituality of the personality: axiological aspect. The results of the theoretical analysis of scientific approaches about determination of the phenomena of increasing personality in the axiological aspect are showed in the article. The sense of the concept of “spirituality” in the context of the philosophy, sociology, psychology, pedagogy is opened. There is discovered that in the treatments of this concept the significant attraction to the “values” category is trace. There is the characteristic of the sense of the categories of “values” and “values orientations”. The general, civil and social, national values, family, personal spiritual values are the structure of spiritual values. There is the note that axiological component of spirituality accumulates the formation of stable positive attitude, aspirations, and orientations about perception and realizing of spiritual values, motivational orientation of personality (availability of spiritual valuable orientations, spiritual requirements); motivation of self improvement (availability of spiritual ideal); the focus on the satisfaction of spiritual requirements. In the plane of these positions the conclusion that education of spirituality of increasing personality carries by means of transformation of reasons, valuable orientations, requirements and guides of students.

Key words: spirituality, personality, values, spiritual orientations, spiritual values, general values, spiritual development, education of spirituality.

УДК 378.22:373.2

Олександра Ємчик

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Педагогічні умови розвитку творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки

У статті виокремлено та проаналізовано педагогічні умови розвитку творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки. Визначено поняття педагогічних умов та важливість їх реалізації для підвищення ефективності професійної підготовки фахівців дошкільної освіти у контексті розвитку їх творчого потенціалу під час навчання у магістратурі.

Ключові слова: педагогічні умови, творчий потенціал, педагогічні умови розвитку творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти.

Постановка наукової проблеми та її значення. Суспільне замовлення на фахівця в галузі дошкільної освіти, здатного здійснювати педагогічну діяльність на високому – творчому рівні, тобто готового до здійснення науково-дослідної діяльності, до впровадження елементів новизни у методах, формах та змісті навчально-виховного процесу, а також до управління та організації творчої діяльності вихованців днз та студентів вимагає і змін та оновлення системи педагогічної освіти, методології, технології і методики організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Саме тому проблема створення умов, за яких розвиток творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти буде найбільш ефективним, стає все актуальнішою.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема модернізації педагогічної освіти в контексті розвитку особистості в умовах вищих навчальних закладів висвітлюється у працях таких учених, як: В. Андрущенко, Є. Барбіна, І. Богданова, О. Глузман, О. Гузій, М. Євтух, Е. Карпова, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, З. Курлянд, А. Линенко, О. Пехота, В. Радул, В. Сластьонін та інших. Питанням розвитку якостей особистості та розробці відповідної системи методичної роботи присвячено дослідження І. Беха, А. Бойко, Н. Кичука, В. Лозової, О. Мороза, А. Мудрика, Н. Ничкало, І. Прокопенка, Н. Тарасевича, Н. Щуркової та інших.

Педагогічні умови професійної підготовки фахівців дошкільної освіти до творчої педагогічної діяльності описано у доробках науковців: Л. Артемової, В. Береки, Г. Беленької, А. Богуш,